Р Е Ц Е Н З И Я

от Проф. д-р Мариана Карагьозова - Финкова

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „ДОКТОР”

Автор на рецензирания дисертационен труд: Виктор Симеонов Симеонов, докторант в Института за държавата и правото при БАН

Научна специалност: Конституционно право на Република България

Професионално направление- 3.6 Право, област на висше образование - 3. Социални, Стопански и Правни науки

Тема на дисертационния труд: „Правомощието на Конституционния съд за даване задължителни тълкувания на конституцията – специфики, прилагане”

Научен ръководител: Проф. д-р Емилия Друмева

Кратки данни за дисертанта

Виктор Симеоново Симеонов е зачислен като редовен докторант в секцията „Публичноправни науки” на Института за държавата и правото при Българската академия на науките на 01.10.2012 г. и отчислен с право на защита на 01.10.2015 г.

Дисертационният труд е обсъден и насочен за публична защита от секцията „Публичноправни науки” на Института за държавата и правото при Българската академия на науките на 15.10.2015 г.

Дисертантът е направил, изискуемите от закона научни публикации, който са по темата на дисертацията – 3 статии, разработени изцяло самостоятелно и публикувани, съответно - две в сп.”Правна мисъл”, и една в сп. „Studia Iuris”, през 2015г. Освен това, Виктор Симеонов е представил и два научни доклада по темата на изследването, един от които е поместен в сборник „Научни трудове на Института за държавата и правото – том X”, 2015 г., ISNN 1314-6459, а вторият е представен чрез издадена служебна бележка, удостоверяваща приемането му за печат.

1. Обща характеристика на дисертационния труд - актуалност на темата, структура, методология.

Един от смущаващите (и повтарящи се) проблеми, пред които застава всеки изследовател, и особено докторантите, е притеснението,че биха могли да напишат нещо, което не е достатъчно сложно, което е очевидно. Това води мнозина до сложни езикови, методологични и концептуални конструкции, проблем който още повече се усилва с нарастването на натиска за разгръщане на интердисциплинарния подход. В резултат, част от тези изследователи отхвърлят редица теми, поради наложилото се виждане, че са незначителни, или, че са се превърнали в преобладаващ, досаден обект на изследователски усилия. Винаги когато се твърди подобно нещо има поне един изход от ситуацията и той е, да се запитаме, на какво бихме се позовали за да може по научен път да установим факта на малка за познанието значимост на даден проблем. И тъй като най-често няма на какво да се позовем, разбираме, че в действиетлност такова изследване трябва да бъде проведено от някого. Представеният от Виктор Симеонов дисертационен труд на тема: „Правомощието на Конституционния съд за даване задължителни тълкувания на конституцията – специфики, прилагане" е още едно потвърждение за правилността на този извод. Той има за предмет проблем, който вълнува юристите от различни исторически епохи, правни школи и системи. Анализите в представения дисертационния труд, и добре аргументираните изводи, независимо от степента на споделянето им, показват, че няма изследователски проблем, който е по - добре да избегнем само защото вече е многократно разглеждан. Ето защо считам, че изборът на тема - да се очертае специфичното за, и да се анализира прилагането на, тъкувателното правомощие на Конституционния съд (КС) заслужава уважение.

Тълкуването на конституцията е безспорно проблем с непреходна значимост. Нещо повече, с утвърждаването на конституционната демокрация, с „революцията на правата", с развитието на процеса на глобализация, и на регионално ниво – с еволюцията на конституционното измерение на Европейския съюз (ЕС) непрекъснато нараства значението на въпросите, които произтичат от него. През последните повече от две десетилетия термини като „съдебен активизъм" и " съдебно въздържане" получиха широко разпространение, съпътстващо нарастващата роля и значимост на конституционното правосъдие навсякъде в дмекратичния свят. Те определят два противоположни подхода на съдиите от конституционните юрисдикции, по отношение текста на конституцията, който се очаква от тях да тълкуват, когато и да се окаже, че произтичащият смисъл от думите на текста или от намеренията на създателите не е достатъчен за разрешаването на значим конституционен проблем. Конституционното правосъдие в България не прави изключение.Много повече, тълкувателната дейност на КС в България изисква все по-голямо внимание от страна на конституционната теория и практика, тъй като тя не се ограничава до каузалното тълкуване, а е съдържание на обособено, изрично възложено правомощие на българската конституционна юрисдикция за абстрактно тълкуване. При неговото упражняване КС постановява решения, чрез които въздействието на даденото тълкуване на конституцията върху политическата, икономическата и социална реалност не е ограничено до един конкретния случай, а е общозадължаващо. Това, както и наличието на голям брой фрагментарно изследвани въпроси, свързани с правомощието на КС за даване на задължителни тълкувания на конституцията на Република България (КРБ), определя актуалността на настоящия дисертационен труд.

Представеният дисертационен труд е първото монографично изследване, посветено изцяло на този значим за конституционната теория и практика проблем – даване на задължителни тълкувания на КРБ като основно правомощие, възложено на Конституционния съд – неговата специфичност и прилагане. Обичайно тази проблематика се включва като част от по - общи научни проучвания, имащи за предмет тълкуването на правото, изследване в цялост на компетентността на конституционните юрисдикции или такива, посветени на тяхното взаимодействието с общите съдилища в конституционното правосъдие. Отделни въпроси, свързани с даването на задължителни тълкувания на Конституцията от КС, са разгледани в редица монографии, учебници и статии. Така, представената дисертация отговаря на една потребност в българската правна доктрина и практика за изследване в дълбочина на едно правомощие, отличаващо българския КС от редица конституционни юрисдикции - даване на задължителни тълкувания на конституцията (абстрактно тълкуване), изрично вписано в Основния закон на страната. В този смисъл, рецензираният труд се характеризира и с оригиналност.

Негов основен предмет е позитивноправната уредба на правомощието на КС за даване на задължителни тълкувания на Конституцията, която се съдържа в Конституцията, Закона за Конституционен съд (ЗКС) и Правилника за организацията и дейността на Конституционния съд (ПОДКС). Освен това, предметът на изследването обхваща: внесените в VII-то Велико народно събрание (ВНС) конституционни проекти, в които се предвижда даването на задължителни тълкувания на Конституцията от бъдещата конституционна юрисдикция; стенограмите на VII-то ВНС, отнасящи се до приемането на конституционните разпоредби, чиито норми уреждат даването на задължителни тълкувания на Конституцията от КС, някои сравнителноправни аспекти, свързани с даването на задължителни тълкувания на Конституцията от КС, тълкувателните решения на КС и някои определения на КС по тълкувателни дела.

Структурата на дисертацията е добре изградена цялостна логическа конструкция. Изложението следва логиката на структурата. Изследваните проблеми, както и подборът на юриспруденцията на КС, съпътстваща анализите в отделните подраздели на Глава първа от дисертацията, са релевантни за темата, и конституционната (тълкувателна) практика е задълбочено анализирана в Глава втора. Безспорно заслужава уважение, и положително следва да се оцени, сериозният труд, положен при анализа на тълкувателните решения на КС, както и при цялостната разработката на дисертацията в нейния обем и релевантна проблематика, изясняването на основни работни понятия в материята на тълкуването на правото, на правното естество на тълкувателните актове и техния правен ефект, богатството на научния апарат, както и за постигнатите резултати.

Дисертационният труд е в общ обем от 312 страници и е организиран в увод; изложение, което обхваща две глави с подраздели; заключение с декларация за оригиналност. Подразделите в Глава първа са подчинени на конкретни изследователски задачи, ясно формулирани за всеки от тях (10 на брой). Приложена е библиография и списък на тълкувателните решения на КС, предмет на анализа в дисертацията. Броят на бележките под линия е 582, като цитираният са основателни и коректно направени. Докторантът се позовава в дисертационния труд както на имащи концептуален характер теоретични източници в материята на тълкуването на правото, така и на специално посветени (части от монографични изследвания или статии в периодични правни издания) на основни въпроси относно тълкувателното правомощие на КС. Цитирани са повече от 37 монографични изследвания на български и английски език. Доброто познаване на съвременните теоретични виждания в обсъжданата материя

проличава от цитираните над 60 източника от периодични научни издания на български и английски език. Прави впечатление богатото позоваване на стенографските дневници на VII-то Велико Народно събрание(ВНС), което свидетелства за задълбочените интереси на автора както в теорията, така и в конституционната практика.

Уводът е съдържателен - ясно са очертани целите на изледването, посочени са приложените методи, добре е обоснована актуалността и значимостта на основния конституционноправен проблем, предмет на изследване.
Научният апарат е богат и убедителен - направени са аргументирани уточнения относно основните работни понятия: тъкуване на нормативен акт, и що е запълване на празнини в нормативен акт; норми или разпоредби са обект на тълкуване; съдържание, смисъл, съдържание или смислово съдържание на разпоредби се изяснява при тълкуването на нормативен акт; що е неяснота на разпоредба и др.

Наред с изводите, като своеобразен синтез на поддържаните от дисертанта тези, заключението съдържа и раздел «De lege ferenda », което илюстрира способността на дисертанта да изведе от теорията значими за конституционната практика предложения. В заключението са посочени също така и приносите и научната новост на дисертационния труд, което е направено коректно.

Методологията на изследването показва вещина при боравенето с класическите методи на правните изследвания – формалнологическия и правно-догматичния. Историческото начало и сравнителноправният подход са позволили на дисертанта да осветли процеса на формиране виждането на конституционния законодател, за възлагане обособено правомощие по даване задължителни тълкувания на конституцията за КС в България, както и да изрази своето виждане относно причините за подобно разрешение, включително и с позоваване на конституционни разрешения в този смисъл в други съвременни демокрации.
За решаването на задачите на изследването са използвани описаните и класифицираните в Раздел V на Глава първа от дисертационния труд правила на начините за тълкуване в правото от първа и втора степен. Разгледани и анализирани са всички 69 на брой тълкувателни решения на КС към 15.08.2015 г.

2. По съдържанието на дисертацията.

Ясно формулираната основна цел в дисертационния труд - изграждането на цялостно и вътрешно непротиворечиво разбиране за същността на правомощието на КС за даване на задължителни тълкувания на Конституцията – безспорно е дисциплинирала изследователските усилия на докторанта, при определянето на релевантната проблематика, с което той се е справил успешно.

Изложението включва две глави. В първата глава, която се състои от десет раздела, са разгледани въпросите, свързани със спецификите на правомощието на КС за даване на задължителни тълкувания на конституцията. Във всеки раздел се поставя една от 10 – те основни изследователски задачи, някой от които са истинско научно предизвикателство в правната теория и практика, и авторът на дисертационния труд е положил усилия да предложи свое виждане. Между тях особено внимание заслужават въпросите, каква е същността на тълкуването по чл. 149, ал. 1, т. 1 от КРБ, допустимо ли е КС да запълва празнини в конституцията при упражняване на това правомощие; изясняване на същността и спецификите на конституционното производство по даване задължителни тълкувания на конституцията от КС; какво е правното естество на

тълкувателните решения на КС; какво е тяхното действие и съотносим ли е класическият правен институт на силата на пресъдено нещо с този вид решения на конституционната юрисдикция.

Като правило, преди да пристъпи към анализ на съответня научен проблем, докторантът изяснява релевантните общотеоретични въпроси, свързани с използвани в изложението понятия, което спомага за логическата последователност на разсъжденията на автора. Този подход цели да уеднакви и прецизира използваният в изложението понятиен апарат и следва да бъде оценен положително. Всеки отделен въпрос, обект на разделите в Глава първа, е разгледан по общ за всички модел, разработен от докторанта, и в този смисъл е един от неговите приноси за подхода в изследването: нормативна уредба на отношенията, които се изследват; преглед на изказаните в правната доктрина разбирания по въпроса; преглед на практиката на КС по въпроса; анализ на нормативната уредба, изказаните в правната доктрина разбирания и практиката на КС и предлагане на решение на въпроса. Този подход е израз на стремежа на докторанта да обхване цялостно разглеждания научен проблем в рамките на избраната тема. Прилагането на общ модел, при изследване на проблемите в Глава първа, има безспорното предимство да позволи яснота и прецизност в анализа и изводите. Едновременно с това, обаче, той донякъде обуславя необходимост от възпроизвеждане на формулировки на задачите, както и направените в предходни раздели изводи, което следва логическите стъпки на анализа, но в известна степен обременява изложението.

Единадесетата задача, формулирана от докторанта, е с особен статус, тъй като на нея е посветена самостоятелна глава в дисертационния труд – Глава втора. Както предметът, така и конкретната задача на тази част от труда определят неговата доминиращо практико – приложна характеристика, без да се омаловажава приносния характер на направеното от авторът на дисертационния труд обобщение на практиката на КС по даването на задължителни тълкувания на КРБ. Втората глава на изложението има за предмет прилагането на правомощието на КС по чл.149, ал.1, т.2 от КРБ, а специфичната задача е да се направи систематизация и анализ на всички тълкувателни решения на КС и се очертаят обусловените от това изводи.

Глава втора съдържа обстоен преглед на класификациите на тълкувателните решения на КС в правната доктрина. Убедително са обосновани и изведени критериите за предложената класификация на тълкувателните решения на КС в дисертацията, което следва да се оцени като принос на докторанта. Разгледани и анализирани са обособените в отделните групи тълкувателни решения на КС. Анализирани са някои важни от теоретична гледна точка части от мотиви на отделни решения и становища, и особени мнения, на конституционни съдии. Отбелязано е и значението на някои решения за последвалото ги законодателство. След аналитичния преглед на решенията е направено обобщение, което изразява авторовото виждане за значението на тълкуванията на конституцията, дадени от КС, за обезпечаване вътрешно непротиворечива национална правна система. Като приносен момент следва да се оцени това, че докторантът представя тълкувателните решения на КС през призмата на анализ на приложените в техните мотиви начини за тълкуване, търсейки така потвърждение на направените, в съответните раздели от Глава първа, изводи. Особено внимание и положителна оценка заслужава извеждането на специфичните процесуални предпоставки за допустимостта на искането за тълкуване на конституцията, както и проведеното обсъждане на отрицателните процесуални предпоставки и на спорните въпроси, които те повдигат.

В заключението са представени в обобщен вид достигнатите при решаването на отделните задачи на изследването изводи и са направени обосновани предложения за усъвършенстване на правната уредба на правомощието на КС по чл.149, ал.1, т.2 от КРБ.

3. Бележки по рецензирания дисертационен труд.

Дисертационният труд не е освободен от някои непълноти и неточности. Считам, че изложението щеше да бъде в по-висока степен логически завършено, и някой от изводите по-убедително аргументирани (включително и бихи били разгледани други релевентни въпроси – т.н. този за диалога между КС и законодателното учреждение), ако бе предложена една по-широка рамка на изследване, включваща проблема за демократичната легитимност на конституционното правосъдие. По - конкретно, като изразява изрично подкрепа на възлагането на правомощието по чл.149, ал.1, т.1 от КРБ на КС, като самостоятелно такова, дисертантът не отделя достатъчно внимание да анализира обстоятелството (макар и в сравнителноправната част от труда да е посочено това), че преобладаващият брой юрисдикции правят тълкуване на конституцията в рамките на производството за решаване спор за противоконституционност на закон или друг акт, който е конституционно посочен. Това е една съществена гаранция, че направеното тълкуване ще действа в тесен отрязък от социалната реалност и трудно би позволило проявление на конституционната юрисдикция като „позитивен законодател", или като орган за конституционна консултация, макар и с оглед защитата на определени конституционни ценности, да действа близко до това, което по дефиниция е предназначено за конституционния законодател. Освен това, в контекста на проблема за демократичната легитимност, по – убедително би бил представен и въпроса за причините, довели до възприемането на съществуващото сега конституционно разрешение относно тълкувателното правомощие на КС в действащата КРБ.

Също така, от посоченото в Глава I**,** раздел IV, че „Потенциален обект на задължителното тълкуване по чл. 149, ал. 1, т. 1 от Конституцията могат да бъдат всички конституционни разпоредби, в това число и преамбюлът.....", следва еквивализиране правното естество на преамбюл и разпоредби на конституцията, въпрос по който, най-малкото, няма еднозначно виждане в теорията и практиката, и посоченото от докторанта се нуждае от прецизиране. Като достоверно изложение на целите и намеренията на конституционния законодател, преамбюлът безспорно е подходящ да играе ролята на ориентир и ръководство при тълкуването на конституцията. Отчитайки това естество на преамбюла, самият КС е приел в своята практика, че при тълкуване на конституцията е добре да се тръгва винаги от него. Това обаче не прави преамбюла такава част от конституционния текст, която съдържа правни предписания - т.е. , те не придобиват качество на конституционни разпоредби.

Категорично считам, че тези и други непълноти и неточности не могат да омаловажат постигнатите резултати в дисертационния труд на Виктор Симеонов Симеонов , който съответства на всички законови изисквания за присъждане на образователната и научна степен „Доктор".

В заключение:

Представената за рецензиране дисертация на тема: „Правомощието на Конституционния съд за даване задължителни тълкувания на конституцията – специфики, прилагане” от Виктор Симеонов Симеонов има за предмет въпрос, който стои в центъра не само на съвременната конституционноправна дискусия, но е значим за правната теория изобщо. Предметът на дисертационния труд е актуален. Трудът се отличава с добър конституционноправен език. Изследването съдържа редица приносни моменти за конституционната теория и практика, които са убедително аргументирани. Докторантът добре познава включените в предмета на изследването проблеми, тяхната позитивноправна уредба, застъпените в доктрината становища и практиката на КС. Привежда убедителна аргументация в подкрепа на свои тези. Авторефератът коректно отразява постигнатите рузултати в дисертационния труд и е своеобразен синтез на основните положения в него.

Като цяло представеното изследване отговаря на изискванията за успешен дисертационен труд и показва, че кандидатът не само притежава задълбочени теоретични знания в конституционноправната материя, но което е по-съществено - способност самостоятелно да изгражда и аргументира научни тези.

На основание посоченото изразявам моето дълбоко убеждение, че на Виктор Симеонов Симеонов, за разработената от него дисертация на тема:„Правомощието на Конституционния съд за даване задължителни тълкувания на конституцията – специфики, прилагане” и доказани качества на изследовател, следва да бъде присъдена образователна и научна степен „Доктор”- научна специалност: Конституционно право на Република България;професионално направление - 3.6 Право; област на висше образование - 3. Социални, Стопански и Правни науки.

София,

31 януари 2016 г. Проф. д-р Мариана Карагьозова-Финкова